

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณีกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองบัวแปะ ตำบลสร้างแซง อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม ได้สรุปผลของการวิจัยดังต่อไปนี้

การอธิบายเศรษฐกิจเชิงพุทธประกอบด้วยโครงสร้างตามหลักเศรษฐกิจทั่วไปคือ การผลิต การบริโภค และการจำหน่าย (ตลาด) ส่วนเนื้อหา มีความแตกต่างกันมากโดยเฉพาะความแตกต่างกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หลักธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจ เช่น ทิฐุฐัมมิกัตถะ ๔, โภควิภาค มัตตัญญูตา สันโดช ความรู้จักประมาณ, การผลิตจะต้องเป็นไปในทางที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งไม่เป็นการทำลายทรัพยากรให้สิ้นเปลืองด้วยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติการตลาดต้องคำนึงถึงความต้องการและความสามารถของผู้บริโภคด้วย รวมทั้งคุณภาพของผลผลิตด้วย ต้องมีใจเอื้อเพื่อ รู้จักเห็นใจผู้อื่น ไม่หวังแต่กำไรเพียงอย่างเดียว การบริโภคเชิงพุทธต้องมุ่งที่คุณภาพของชีวิตจริง ๆ เช่น การบริโภคปัจจัย ๔ เท่าที่จำเป็น ไม่บริโภคเพราะตอบสนองค่านิยม หลักนาถกรรมธรรม –การพึ่งตนเอง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้หมดทั้งการผลิต บริโภคและจำหน่าย

กลุ่มเกษตรกรบ้านหนองบัวแปะประกอบด้วยกลุ่มบ้านนาญชาวนา กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มทำปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มทำเครื่องจักสาน และกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทุกกลุ่มล้วนมีหลักการและวิธีการในการทำงาน เช่น กลุ่มบ้านนาญชาวนาจะทำเรื่องดิน ป่า นา น้ำ ไปพร้อม ๆ กัน คือ ปรับปรุงดิน ปลูกต้นไม้ตามคันนา มีการขุดบ่อน้ำไว้ใช้ เพราะน้ำเป็นหัวใจของการทำนา ลักษณะงานของกลุ่มเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กัน เช่น ใช้ปุ๋ยของกลุ่มผลิตปุ๋ยบำรุงต้นข้าว ต้นไม้ และผัก ใช้กระด้งของกลุ่มเครื่องจักสานใช้เลี้ยงไหม เป็นต้น

กลุ่มเกษตรกรได้นำหลักสัมมาอาชีวะ หลักทิฐุฐัมมิกัตถะ ๔, นาถกรรมธรรม ๑๐, สังคหวัตถุ ๔, การละเว้นอกติ ๔, มัตตัญญูตา, โภควิภาค ๔ มาประยุกต์ใช้ในการทำงานของตน การนำหลักทิฐุฐัมมิกัตถะ ๔ มาใช้ เช่น มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน รู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเหมาะพอรายได้ของตน การประยุกต์ใช้นาถกรรมธรรม ๑๐ หรือการพึ่งพาตนเอง เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรมาก

เพราะทำให้เป็นผู้มีอุดมคติในการทำงาน มีความรู้ในงานของตนเป็นอย่างดี รู้จักแบ่งปัน และมีความขยันหมั่นเพียร

เกษตรกรได้มีการแบ่งปัน เสียสละ, พุดจาเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เช่น การแนะนำกันเป็นต้น, มีการช่วยเหลือผู้อื่น และประพัตดินเสมอต้นเสมอปลายตามหลักสังคหวัตถุ ๔ จึงสามารถผูกมัดใจเพื่อนร่วมงานไว้ได้, หลีกเลี่ยงการทำงานด้วยความลำเอียง จึงไม่ทำให้บาดหมางทะเลาะวิวาทกัน เงินที่หาได้ก็จะเก็บไว้ใช้สอยส่วนตัว คือการซื้ออาหาร สร้างที่อยู่อาศัย ซื้อเครื่องอุปโภคอื่น ๆ และเก็บไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย ตามหลักโภควิภาค ๔, สิ่งสำคัญสุดคือการดำรงชีวิตตามหลักสันโดษและหลักมัตตัญญูตา เพราะทำให้ไม่มีความทะเยอทะยานดิ้นรนเกินฐานะและความสามารถ จนทำให้ชีวิตหลงกระแสวัตถุนิยมหรือเป็นทาสของทุนนิยมที่ครอบงำระบบเศรษฐกิจโลกอยู่หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้มากที่สุด ได้แก่ หลักทฤษฎัมมิกัตถะ ๔, หลักนาคกรณธรรม ๑๐ หรือการพึ่งพาตนเอง, หลักสันโดษมัตตัญญูตา และ โภควิภาค ๔ ซึ่งบางครั้งเกษตรกรก็ไม่ว่าตนได้ประพัตดินตามหลักโภควิภาคในขณะที่ตนกำลังใช้หลักโภควิภาคอยู่

สำหรับปัญหาหรืออุปสรรคในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ พบว่า คนส่วนมากในหมู่บ้านยังนิยมซื้อปุ๋ยเคมีอยู่ เพราะมีความสะดวก ไม่ได้เข้าใจหลักเศรษฐกิจเชิงพุทธแต่ประการใด หรืออาจจะเข้าใจแต่ไม่ทำตามเองโดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยควรได้มีการอบรมความรู้และประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้เห็นความสำคัญของปุ๋ยชีวภาพ ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการลดค่าใช้จ่ายได้มาก หากยังนิยมปุ๋ยเคมีอยู่ก็ได้อธิบายยังพึ่งตนเองไม่ได้ ไม่ควรเห็นว่าเป็นเรื่องของกลุ่มเกษตรกรเท่านั้น แต่ควรเห็นว่าเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งหมด ระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านจึงจะประสบความสำเร็จ

เกี่ยวกับเศรษฐกิจ ชาวบ้านสามารถดำรงอยู่ได้อย่างโดยไม่ลำบาก เพราะไม่ต้องใช้จ่ายมาก อย่างน้อยก็ปลูกผักกินเองได้ การซื้อสินค้าภายในหมู่บ้านที่เป็นผลผลิตของเกษตรกรทำให้ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในหมู่บ้าน เงินทองก็ไม่ไหลออกไปภายนอก เศรษฐกิจเชิงพุทธของชาวบ้านทำให้ป้องกันระบบทุนนิยมได้ดีในระดับหนึ่ง เพราะไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นไปเสียทุกอย่างการรวมกลุ่มทำให้ประชาชนรู้จักการออมทรัพย์ระดับครัวเรือน การใช้จ่ายแต่พอเพียงและพอดีแก่ฐานะของแต่ละบุคคล ไม่เกินตัวจนเป็นหนี้สิน การละเว้นการพนันประเภทต่างๆ การไม่กู้หนี้ยืมสิน การรู้จักสันโดษ การรู้จักช่วยเหลือเพื่อนบ้านและกลุ่มของตนเอง เมื่อประสบกับปัญหาต่างๆ และทำให้ประชาชนมีความพากเพียรพยายามในการดำรงชีวิตที่ถูกต้องดีงาม

ชาวบ้านหนองบัวแปะส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาที่ดีขึ้นสูงขึ้นจากการที่ผู้ปกครอง พ่อแม่มีกำลังที่จะส่งให้เรียนสูงๆ ขึ้นไปเพราะเมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองมีกำลังทรัพย์ก็ส่งเสียให้ลูกได้เรียนสูงๆ ขึ้นไปจนจบในระดับปริญญา หรือสูงขึ้นไปกว่านั้นทำให้ชาวบ้านหนองบัวแปะมีการศึกษามี

ความรู้และนำความรู้ ความสามารถที่มีกลับมาพัฒนาบ้านให้หมู่บ้านพัฒนาเจริญขึ้นไป การศึกษาที่สำคัญคือประสบการณ์ที่ได้จากการอบรมฝึกอาชีพ ทำให้มีความรู้ มีหลักการในการทำเกษตรกรรมแบบใหม่ เหมาะกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ผลดีของการรวมกลุ่มเกษตรกรเชิงสังคมคือก่อให้เกิดสังคมแห่งความอาทร รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามัคคีกัน

กลุ่มอาชีพของชาวบ้านหนองบัวแปะส่งเสริมวัฒนธรรมเป็นอย่างดี เช่น วัฒนธรรมการทำมหากิน ผลผลิตของงานจักสาน เช่น ไซ ช้อง ตะกร้า เป็นต้น อุปกรณ์เหล่านี้ชาวบ้านได้ใช้เป็นเครื่องมือหากิน เช่น จับปลา ไล่ผลไม้ เป็นต้น ผลผลิตของการเลี้ยงหม่อนไหมคือผ้าไหม นับว่าเป็นวัฒนธรรมการนุ่งห่มในระดับสูง เพราะผ้าไหมมีความสวยงามและคงทน มีกระบวนการผลิตที่ต้องอาศัยฝีมือและความชำนาญเป็นอย่างมากการทำปุ๋ยชีวภาพก็เพื่อใช้บำรุงผัก ต้นไม้ รวมทั้งต้นข้าว ให้งามและได้ผลผลิตดี ซึ่งเป็นปัจจัยแห่งวัฒนธรรมการกิน ผลดีของการใช้ปุ๋ยชีวภาพคือทำให้ได้บริโภคพืชผักที่ปลอดสารพิษ ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และไม่ต้องสิ้นเปลืองเงินในการรักษาพยาบาล เพราะมีสุขภาพกายแข็งแรงเมื่อเศรษฐกิจดีพอใช้ได้ ไม่มีปัญหาเรื่องหนี้สินมาก ชาวบ้านก็ไม่ต้องหาเงินโดยวิธีที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่คุ้มสุราแก๊งค์ล้อมครอบครัวก็ไม่ค่อยทะเลาะเบาะแว้งกันเพราะปัญหาความยากจน ปัจจัยสำคัญแห่งความสามัคคีคือชาวบ้านได้พบปะทำงานร่วมกันอยู่เป็นประจำ ทำให้มีความเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ทำให้หมู่บ้านไม่มีปัญหาในการปกครอง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การอยู่ดีกินดี เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกสังคมมีความต้องการ เพราะปัจจัยพื้นฐานให้มนุษย์เราสามารถที่จะดำเนินชีวิตไปได้อย่างปกติสุข โดยมีการแข่งขันการทำงานอย่างมีกฎเกณฑ์และระเบียบเดียวกันในสังคมและประเทศเดียวกัน อนึ่ง เมื่อกล่าวถึงปัจจัย ๔ คือ เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่ อาศัยและยารักษาโรคแล้ว มนุษย์มีความจำเป็นต้องใช้สอยอยู่เสมอเพราะเป็นเครื่องบำบัดความทุกข์ทั้งทางกายทางใจ ไม่ให้ลำบากจนเกินควรนั่นเอง

นอกจากนั้นแล้ว การมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีแม้ในระดับบุคคล ระดับครัวเรือนย่อมส่งผลไปถึงระดับประเทศชาติส่วนรวมด้วย เพราะสังคมไทย ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศยังใช้แรงงานจากตนเองเป็นหลัก ก็คือ ผู้ประกอบอาชีพโดยใช้แรงงานของตนเองเป็นสำคัญเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยดังกล่าวอันเป็นการแสวงหาโดยชอบธรรม ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ภูมิปัญญาชาวบ้านหนองบัวแปะได้ขยายวงกว้างขึ้น จึงได้มีการส่งเสริมให้มี

หลายกลุ่มมากขึ้น แม้กลุ่มที่มีอยู่แล้วก็พยายามสร้างความเข้มแข็งโดยให้ดำเนินชีวิตและดำเนินกิจการงานตามหลักพุทธธรรมที่เคยประพฤติปฏิบัติมาให้ความเข้มข้นอยู่เสมอ

กลุ่มเกษตรกรและปราชญ์ชาวบ้านหนองบัวแปะเป็นกลุ่มคนที่ได้ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวมา โดยยึดหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางแห่งชีวิต และประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับตนเอง ในการทำงานด้านการเกษตรกรรมในแต่ละสาขาอาชีพ เพื่อให้การดำเนินงานของตนเป็นไปอย่างเรียบง่าย พึ่งตนเองมากกว่าพึ่งเทคโนโลยีภายนอก มีการช่วยเหลือกันเองในหมู่บ้านแบบพึ่งพาทางกลุ่ม เช่น กลุ่มบ้านอนุชาบ้าน ก็จะทำให้คำปรึกษาสมาชิกที่ต้องการความรู้ และวิธีการปลูก การดูแลรักษา ตลอดจนขั้นตอนต่างๆ เป็นต้น

ปัญหาที่ควรแก้ไขในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของชาวบ้าน พบว่า ด้านการตลาดควรได้มีการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านตนเองให้มากกว่านี้ ทั้งรัฐก็ควรให้การสนับสนุนมากกว่านี้ เพื่อเพิ่มกำลังการผลิตและผลผลิตของเกษตรกรไม่ควรให้เป็นระบบเศรษฐกิจในชุมชนเท่านั้น ควรขยายแหล่งตลาดไปยังจังหวัดอื่น ๆ หรือให้มีชื่อเสียงในระดับชาติได้ยิ่งดี

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของชาวบ้านหนองบัวแปะเท่านั้น พบว่ายังมีประเด็นที่สามารถศึกษาวิจัยเพิ่มเติมได้อีก จึงขอเสนอหัวข้อในการวิจัยครั้งต่อไป ๒ ประการ ได้แก่

- (๑) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงพุทธในระดับมหัพภาค
- (๒) ศึกษาเปรียบเทียบระบบเศรษฐกิจเชิงพุทธกับระบบเศรษฐกิจเชิงทุนนิยม